

УДК 658.0

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МАЛИХ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

М. Б. Кристиняк

Українська академія друкарства,
вул. Підголосько, 19, Львів, 79020, Україна

Сьогоднішні умови ведення бізнесу вимагають для ефективного управління господарською діяльністю малих підприємств застосування системного підходу, який передбачає визначення сукупності ключових показників не лише стосовно діяльності певного суб'єкта господарювання, але й для характеристики макроекономічних процесів. Доведено, що саме зовнішні фактори визначають тенденції розвитку малих промислових підприємств в Україні.

Ключові слова: ефективність, системний підхід, підприємницькі структури, комплекс показників.

Постановка проблеми. Важливою складовою ринкової економіки є процес подальшого розвитку вітчизняного підприємництва. Головною характеристикою поточного періоду виступають невизначеність суспільно-політичної ситуації та кризові явища в економіці. Тому сьогодні на перший план виходять питання щодо формування стратегії сталого економічного розвитку малих промислових підприємств у мінливій ситуації. Для виходу з кризи та подолання її негативних соціально-економічних наслідків, прискорення економічного зростання важливо створювати сприятливі умови для функціонування і розвитку бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відомими вітчизняними і зарубіжними вченими, напрямами дослідження яких є розвиток теорії малого бізнесу та малого підприємництва й вивчення їх проблем на різних рівнях ієрархії управління, сьогодні вважаються С. П. Азізова, З. С. Варналій, Л. І. Воротіна, С. К. Реверчук, А. М. Крупка й ін.

Мета статті. Оцінка ефективності функціонування малих промислових підприємств в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Практика підтверджує незадовільний стан провадження малого підприємництва як в економічній системі України, так і в промисловості, наявність системних проблем і невикористаних можливостей, які слід вирішувати з урахуванням галузевої специфіки. З методологічної і методичної точок зору недостатньо розробленими є науково-практичні рекомендації, реалізація яких має сприяти підвищенню ефективності розвитку малого підприємництва в промисловості за умов зовнішнього середовища. Останнім часом на розвиток підприємництва посилився вплив нестабільності економічної й фінансово-кредитної політики держави і негативних змін. Необхідність методологічного, методичного і практичного обґрунтування чинників, що несуть загрози для існування малих підприємств промисловості й впливають на ефективність їх розвитку, ідентифікація якості розвитку, виявлення незадіяних резервів, напрямів ліквідації або зменшення негативних наслідків, використання сприятливих умов і можливостей обумовили мету та актуальність обраного дослідження.

Об'єктом дослідження виступають основні показники розвитку малого підприємництва в Україні.

Основними проблемами малого підприємництва сьогодні в Україні є:

- відсутність історії традицій, стандартів етики підприємництва, тому що український бізнес ще молодий і формувався важко;
- розбіжності і неточності між нормативно-правовими актами;
- державне регулювання підприємництва занадто обтяжливе, що потребує заходів дерегуляції, спрямованих на досягнення європейських стандартів;
- недостатність у підприємців коштів для розвитку власної справи та високі відсоткові ставки за користування кредитами [5; 6].

Отже, для загальної оцінки малого підприємництва проаналізуємо основні показники, передусім обсягу реалізованої продукції малих підприємств за видами економічної діяльності (табл. 1).

Як бачимо, обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) малих підприємств за видами економічної діяльності у 2010–2013 рр. має загалом позитивний характер. Дані характеристики пов'язані з тим, що добувна і переробна промисловість, розроблення кар'єрів, постачання електроенергії, газу й пари, водопостачання і каналізація є затребуваними галузями в Україні. Попри різноманітні кризові явища, що відбуваються сьогодні, обсяги реалізованої продукції не мають від'ємних показників, а абсолютне відхилення протягом останніх років має додатний результат.

Таблиця 1

**Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) малих підприємств
за видами економічної діяльності у 2010–2013 рр.***

Вид економічної діяльності	Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) (млрд грн)				Абсолютне відхилення			Відносне відхилення, %		
	2010	2011	2012	2013	2011	2012	2013	2011	2012	2013
Добувна промисловість і кар'єри	1,4	1,8	2,1	2,7	0,4	0,3	0,6	28,5	16,6	28,5
Переробна промисловість	47,2	55,8	64,2	67,6	8,6	8,4	3,4	18,22	15,05	5,29
Постачання електроенергії, газу, пари та конд. повітря	2,0	2,4	3,7	3,8	0,4	1,3	0,1	20	54,1	-2,7
Водопостачання; каналізація	–	–	3,6	3,7	–	–	0,1	–	–	2,77
Промисловість Всього	50,	60,	73,	77,	9,4	11,	4,2	1,18	22,6	5,70

* Складено автором на основі даних Держкомстату України

Відтак охарактеризуємо показники щодо кількості найманих працівників на малих підприємствах за видами економічної діяльності (табл. 2).

Кількість найманих працівників на малих підприємствах за видами економічної діяльності загалом по промисловості має позитивний характер. Це свідчить про те, що даний вид промисловості має попит на працівників. З огляду на цю ситуацію і заробітна плата поступово зростає, що пов'язано з багатьма чинниками відносно набору працівників, зокрема, наявністю шкідливих і небезпечних факторів виробництва — важкими умовами праці, гендерною відмінністю (переважання чоловіків), величиною заробітної плати та її диференціацією залежно від складності робочої сили тощо. Усі ці показники реально сприяють збільшенню заробітної плати в даній галузі. Отже, щоб кількість найманих працівників на малих підприємствах не зменшувалась, потрібно, аби величина витрат на формування робочої сили відповідної якості і суми заробітної плати, отриманої в процесі трудової діяльності, становила співвідношення один до трьох–чотирьох. За цих умов відбуватиметься розширене відтворення робочої сили відповідної якості, а сім'я найманого робітника може в повному обсязі виконувати покладені на неї функції [9; 11].

Таблиця 2

**Кількість найманих працівників малих підприємств
за видами економічної діяльності у 2010–2013 рр.***

Вид економічної діяльності	Кількість працівників, тис. осіб				Абсолютне відхилення			Відносне відхилення, %		
	2010	2011	2012	2013	2011	2012	2013	2011	2012	2013
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	9,2	9,6	10,3	10,5	-0,4	-0,7	-0,2	4,34	7,29	1,9
Переробна промисловість	321	312	281	283	8,5	40,1	-1,8	-2,6	-9,9	0,63
Постачання електроенергії, газу, пари та конд. повітря	23,6	22,3	9,3	10,3	1,5	12,8	-1	-6,3	-58,2	10,7
Водопостачання; каналізація, відходи	—	—	31,7	31,5	—	—	0,2	—	—	-0,63
Промисловість Всього	353	344	332	335	9,6	11,5	-2,8	-2,7	-3,34	0,90

* Складено автором на основі даних Держкомстату України

Досліджували ми і фінансові результати до оподаткування малих промислових підприємств за видами економічної діяльності (табл. 3).

Таблиця 3

Фінансові результати до оподаткування малих промислових підприємств за видами економічної діяльності у 2010–2013 рр.*

Фінансовий результат до оподаткування	Підприємства, які одержали			
	прибуток		збиток	
	у проц. до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, млрд грн	у проц. до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, млрд грн
2010 рік				
–876,9	58,8	2902,6	41,2	3779,5
2011 рік				
–579,3	63,0	3628,3	37,0	4207,6
2012 рік				
–1536,2	62,4	3506,2	37,6	5042,4
2013 рік				
–3430,0	63,6	4051,1	36,4	7481,1

* Складено автором на основі даних Держкомстату України

Вони мають загалом не досить позитивний характер. Це пов'язано насамперед з недосконаленою нормативно-правовою базою і відсутністю чіткої схеми державної політики підтримки малого бізнесу, використанням бюджетних коштів, передбачених для спеціальних програм розвитку малого бізнесу, надання пільгових кредитів і фінансової допомоги з державних цільових фондів тощо. Поліпшити становище на ринках доцільно шляхом забезпечення еластичності їх структури, урегулювання попиту, пропозиції та зростання цін. Принаймні це частково компенсує втрати пропозиції на період реструктуризації багатьох компаній, індивідуалізує пропозицію та диференціює попит; відбудеться насичення ринків і задоволення специфічних місцевих потреб населення [5].

Цікавою є картина щодо опису середньої заробітної плати за видами економічної діяльності у 2010–2014 рр.

У нашому випадку спостерігається міжгалузева диференціація в рівнях оплати праці. Найбільш оплачуваними в країні у 2013 і 2014 рр. були працівники фінансової і страхової діяльності, сфери інформації та телекомунікацій, а серед видів економічної діяльності промисловості — підприємств з добування кам'яного й бурого вугілля, постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря. Розмір оплати праці в них перевищив середній по економіці в 1,4–3,2 раза, це свідчить, що розподіл працівників за розмірами заробітної плати залежить від величини заробітної плати професійно-кваліфікаційного рівня працівників як у сфері послуг, так і у виробництві [11].

Таблиця 4

**Середня заробітна плата за видами економічної діяльності в промисловості
(на одного штатного працівника, грн)***

Січень	Січень-лютий	Січень-березень	Січень-квітень	Січень-травень	Січень-червень	Січень-липень	Січень-серпень	Січень-вересень	Січень-жовтень	Січень-листопад	Січень-грудень
2014 рік											
3716	3710	3777	3828	3855	3880	3894	3905	3932	3921		
2013 рік											
3539	3559	3604	3635	3651	3664	3697	3711	3719	3729	3732	3763
2012 рік											
3219	3251	3290	3313	3352	3370	3403	3430	3442	3462	3472	3500
2011 рік											
2297	2315	2389	2424	2454	2494	2531	2550	2571	2586	2598	2633
2010 рік											
1916	1933	1993	2021	2058	2108	2144	2160	2176	2191	2205	2239

* Складено автором на основі даних Держкомстату України

Згідно з вищесказаним, на наш погляд, варто запропонувати наступні (на рівні підприємства) вимоги:

- розробити сукупність програм, спрямованих на залучення та ефективне використання економічних ресурсів підприємства;
- реорганізувати економічну діяльність зі створення матеріальних і духовних благ відповідно до цілей і завдань розвитку малого підприємства;
- прийняти економічну стратегію розвитку економічної системи, яким є мале підприємство, і сукупність напрямів дій і методів для ведення економічної діяльності, що забезпечить відповідну стійкість підприємства;
- оптимізувати організаційну структури управління малого підприємства, яка забезпечувала б відповідну розробку економічної політики;
- узгоджувати дії інституцій і спеціалізованих підрозділів підприємства з можливою неузгодженістю керівних вищих органів управління.

Для того, щоб мале підприємництво стало на шлях розвитку, необхідно дотримуватись ряду вимог і на рівні держави:

- удосконалення нормативно-правової бази;
- розроблення схем державної політики підтримки малого бізнесу;
- відкритого проведення процедур надання державної підтримки;

- поліпшення ефективності використання бюджетних коштів, передбачених для спеціальних програм розвитку малого бізнесу;
- сприяння покращенню припливу інвестицій у малий бізнес;
- поліпшення інноваційної політики;
- надання пільгових кредитів та відстрочок;
- надання фінансової допомоги з державних цільових фондів малих підприємств;
- розроблення відповідних програм розвитку для малого бізнесу відповідно до нинішньої економіко-політичної ситуації в Україні.

Висновки. Для того щоб стимулювати розвиток малого підприємництва в Україні, потрібно вести політику максимального стимулювання розвитку малого бізнесу, прийняти економічну стратегію розвитку малих промислових підприємств, скласти й увести в дію певну сукупність напрямів дій і методів, які б сприяли веденню економічно ефективної діяльності малому підприємству, і забезпечили його стійкість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Воротіна Л. І. Теоретико-методологічне обґрунтування управління економічною безпекою підприємства / Л. І. Воротіна // Вісн. Східноєвропейського ун-ту економіки і менеджменту. — Черкаси : Ун-т кн., 2011. — № 1 (9). — 228 с. (Серія «Економіка і менеджмент»).
2. Економічна безпека : навч. посіб. ; за ред. З. С. Варналія. — К. : Знання, 2009. — 647 с.
3. Малий бізнес та підприємництво в ринкових умовах господарювання : навч. посіб. / Л. І. Воротіна [та ін.] ; ред. Л. І. Воротіна. — К. : Вид-во Європейського ун-ту, 2001. — 306 с.
4. Воротіна Л. І. Раціональні управлінські рішення як ресурс підвищення ефективності операційної діяльності підприємства / Л. І. Воротіна, А. С. Пятигін // Актуальні проблеми економіки. — 2012. — № 1. — С. 90–94.
5. Козаченко А. В. Економічна безпека підприємства. Суть і механізм забезпечення / А. В. Козаченко, В. П. Пономарев, А. Н. Ляшенко. — К. : Лібра, 2003. — 280 с.
6. Крупка М. І. Основи економічної теорії : підруч. / М. І. Крупка, П. І. Островерх, С. К. Реверчук. — К. : Атіка, 2001. — 344 с.
7. Економічна безпека підприємств, організацій та установ : навч. посіб. / В. Л. Ортинський, І. С. Керницький, З. Б. Живко [та ін.]. — К. : Правова єдність, 2009. — 542 с.
8. Штангрет А. М. Основи економічної безпеки підприємств : навч. посіб. / А. М. Штангрет, Д. С. Лозовицький, Я. В. Котляревський, М. М. Караїм. — Львів : Укр. акад. друкарства, 2013. — 284 с.
9. Управління фінансовими ресурсами регіону : моногр. / З. В. Герасимчук, І. М. Вахович, І. М. Камінська ; М-во освіти і науки України, Луцький держ. техн. ун-т. — Луцьк : Надстир'я, 2005. — 176 с.
10. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.ukrstat.ua.
11. Навчальні матеріали онлайн [Електронний ресурс]. — Режим доступу : mobile.pidruchniki.com/.../otsinka_ekonomich.
12. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.ukrstat.ua.

REFERENCES

1. Vorotina L. I. (2011), Theoretical and methodological rationale for the management of economic security of the enterprise, East European University of Economics and Management Journal, Series: Economics and management, No.1 (9).
2. Varnalii S. C. (2009), Economic security : a manual, Knowledge, Kyiv.
3. Vorotina L. I. (2001), Small business and entrepreneurship in a market economy, European University publishing house.
4. Vorotina L. I. (2012), Rational management decisions as a resource for enhancing the operating efficiency of the enterprise activity, Actual problems of Economics, No.1, pp. 90-94.
5. Kozachenko A. C., Ponomariov B. N. and Lyashenko A. N. (2003), Economic security of the enterprise. The nature and mechanism of providing, Libra, Kyiv.
6. Krupka M. I. and Ostroverkh S. K. (2001), Foundations of economic theory, Atika, Kyiv.
7. Ortynskyi C.L., Kernitskyi I. S., Zhyvko Z. B. and others (2009), Economic security of enterprises, organizations and institution, Legal unity, Kyiv.
8. Shtangret A. M., Lazovytskyi D. S., Kotlyarevskyi Ya. V. and Karaim M. M. (2013), Basics of economic security of enterprises: a manual, UAP press, Lviv.
9. Herasymchuk Z.V., Wakhowycz I. M. and Kaminska I. M. (2005), Management of financial resources in a region, LSTU, Nadstyrja, Lutsk.
10. The State Committee of Statistics of Ukraine, available at: www.ukrstat.ua.
11. Educational materials on-line, available at: mobile.pidruchniki.com/.../otsinka_ekonomich.
12. The State Committee of Statistics of Ukraine, available at: www.ukrstat.ua.

THE EVALUATION OF THE EFFECTIVENESS
OF SMALL INDUSTRIAL ENTERPRISES IN UKRAINE

M. B. Krystynyak

*Ukrainian Academy of Printing,
19, Pidholosko St., Lviv, 79020, Ukraine
kristynyak89@mail.ru*

Difficult business conditions require the effective management of the economic activity of small enterprises by means of a systematic approach to define a set of key indicators not only in relation to a certain entity activities, but also to characterize the macroeconomic processes. It is proved that external factors determine the trends in the development of small industrial enterprises in Ukraine.

Keywords: *efficiency, systematic approach, enterprise structures, a set of indicators.*

Стаття надійшла до редакції 12.12.2014.

Received 12.12.2014.